

Vivit etiamnum oviculis suis Purpuratus hic Pastor: & meritorum plenus nec post fata, utinam fœra! emorietur.

C A P U T XVII.

De Portis Urbis VIENNENSIS.

Antiquissimæ, quoad constat, urbis portæ fuere; prima PALLERTHOR, quæ a fabricatoribus sagittarum nomen habuit, & recte a STEYERERO in Annotationibus ad Vitam ALBERTI II. col. 261. PFEILERTHOR; a FUHRMANNO autem perperam BAUERTHOR vocatur. Omnes siquidem portæ a vicinia sua nomen traxere; constat autem portam hanc vicinas habuisse plateas duas, unam a fabricatoribus arcuum, BOGNERGASSEN, alteram a sagittarum artificibus PFEILERGASSEN compellatam. Sublata est hæc porta una cum turri 14. Julii Anno 1732. STEYERER. cit. col. 263.

Alteram portam, cum FUHRMANNO stetisse autumno prope forum, quod modo vernacula lingua AD STOCK IM EISEN dicitur.

Tertia eo loco fuerit, quo nunc carnes venales prostant. Idem FUHRMANNUS.

Quarta, quam ego Flumentanam cum CALLESIO nuncupo, aulas inter Gammingensem, & Dempflingerianam patebat eo loco, quo vel hodie antiquissimus ejus fornix conspicitur.

Quinta, quæ a Piscatoribus nomen traxit, hodie dum ad gradus Piscatorum, vulgo FISCHERSTIEGEN existat.

Sexta templo B. VIRGINIS in litore vicina erat, ac Werdanæ seu *Insularis* a vicina Danubii infula nomen habuit: sed eam dein, aucta ab OTTOCARO urbe, foras magis promotam oportuit, Danubii brachio ex SALZGRIES remotius deducto.

Septima erat FUHRMANNO teste, Olitorum porta, sita prope ædes Episcopo VIENNENSI obnoxias, easque, quibus nomen adhucdum HAYDENSCHUSS adhæret, a statua equitis sagittam ejaculantis; tali enim signo Domini de HAYDEN, quorum domus erat, in scuto suo utebantur. V. STEYERERUM in *Addit. cit.* col. 261. 262. &c. Unde a vero longe abest, illo simulacro indicari, eousque Turcas in prima VIENNÆ obsidione cuniculos promovisse, dum a pistoribus proderentur. Turcæ enim paganorum, seu HAYDEN nomine non veniunt: & quis credat Turcas ad medium pene urbis fodiendo progressos, ignorasse tamen se infra muros esse, quos excuterent; aut omnino intra urbem, ad quam capiendam ex improvviso erumperent.

Alio

Alio loco urbis muro viciniore, pistores vigilantia sua hostium cuniculos detexerint; unde solennem suum, quotannis feria II. Paschæ, ingressum sunt promeriti.

Civitatem antiquam auxere LEOPOLDUS Virtuofus, & potissimum Gloriosus ea, quæ circa Stubensem portam est, urbis regione, quadrantem nunc vocant. Novæ inde portæ: prima versus plateam Carinthiacam magis promota pone SINGERSTRASS, unde illi Carinthiacæ, ut modo dicimus, nomen adhæsit: Altera Stubensis, a vicinis balneis meritoriis nomen haufit. De utraque plura inferius.

Tertia a vicina forsan æde Dominorum PYBER, quorum meminit Necrologium Minorum Conventualium, Pybonis, vel Bybronis appellationem gessit, eaque esse FUHRMANNO videtur, quæ e regione domus ab albo bove nuncupatæ in vicino Conservatorii Civici angiportu hodieque conspicitur; quamvis humilior sit, ac infirmior cæteris portis antiquis. Minime autem ea est elegantis, & antiqui operis, quæ patentiore ad Civicum Conservatorium aditum præbet, in termino fori ab antiquo macello dicti conspicua; hæc enim nullam urbis portæ speciem præferebat, sed erat armamentarii civitatis, quod olim eo loco consistebat, ut videre est in Ichnographia HIRSEFOGLIANA.

Urbem denique totam OTTOCARUS Rex 24. annorum spatium, quibus hic rerum potitus est, adjectis regio-

nibus duabus Carinthiaca, & Widmeriana, in qua pars Scotensis quadrantis continetur, reparato item Pybronis districtu, muris, ac turribus firmioribus clausit. Hac ratione, absque verborum detorsione, sua iis fides constat, quæ Anonymus Zwetlensis ad annum 1276. memoriæ prodidit: *eodem anno secunda urbs Wiennæ apud portam Bybronis construitur.* Nec minus iis, quæ apud Anonymum Leobiensem ad annum 1275., legere est: *His temporibus Urbem quoque Wiennensem infra muros, apud portam Wütmarckt, valde munitam cœpit construere.* Nam & hæc partem muris clausit, & undique novos cum turribus construxit: inde tot nova portarum nomina. Libet singula perpendere.

Porta, quæ nunc Aulica, seu Palatina dicitur, recentior est OTTOCARI ætate, nec nisi sub RUDOLPHO IV. initium habuit. Antea ejus loco ex sinistra aulæ parte, ubi hodie Cæsarea Bibliotheca est, lignaria olim, seu Widmeriana porta patuit, ab omni genere lignorum, ac maxime viminum extra eam venalium, hoc nomen fortita.

Portæ huic FUHRMANNUS lignariæ quidem nomen tribuit, Widmerianæ vero negat; sed perperam: eadem quippe harum appellationum significatio. Unde dum Anonymus Leobienensis de incendio anni 1276. scribit, omnes portas urbis igne destructas esse, *præter lignorum & Carinthiorum,* Chronicon Zwetlense, usurpato

pato altero nomine ponit, *præter duas in Witmark, & Karinthianorum.* Vide STEYERERUM citatum col. 283. Apud quem item col. sequenti legere est: PETRUM Episcopum Marchopolensem, ac Suffraganeum Passaviensem, indulgentias dedisse Capellæ novæ juxta portam lignorum in Castro VIENNÆ omnibus Sanctis recentè dedicatæ, anno 1359.

Et sane portarum Viennensium nomina optime noverunt ALBERTUS II. Dux, ejusque filius RUDOLPHUS. Prior autem in literis suis datis Anno 1356. ait: *thunkund umb die newe Chapell, die unser - - Sun, herzog Rudolf in unserer Purg zu Wienn auf dem thurn bey dem Widmarthor gestiftet.* Alter vero in hanc sententiam scribit: *das wir gebauen, gestiftet, und bewidmet haben die neuen Chapellen in unserer Purg zu Wienn in dem Turn nebens Widmarthor.* Vide STEYERER. col. 258. & 259.

Sublata est autem lignaria hæc porta vero similiter sub RUDOLPHO IV. posteaquam is ad vicinam turrim templum Omnium Sanctorum excitavit, & Præpositum cum 24. Canonicorum Collegio ibidem constituit; ne videlicet comitantium ultro citroque currum hominumque strepitus sacris obturbaret. At sublatae ejus portæ loco aliam ex dextra aulæ parte substituerit RUDOLPHUS, quam Palatinam seu aulicam compellavere.

Widmerianam portam FUHRMANNUS e regione templi S. CLARÆ sitam, & a vicino suburbio WIDEN compellatam fuisse autumat; sed ad annum usque 1572. porta ibi nulla fuit; ut patet ex typo FUHRMANNI ipsius, quo urbem a LEOPOLDO VII. auctam designat; ex Schemate Hirsfogliano anni 1547. ex tabula Orthographica GEORGII BRUINS Anno 1572. edita. Post hunc ergo annum ad prædictum locum, qua nescio de causa, translata est Carinthiaca porta, & ad annum solummodo 1671. patuit, quo LEOPOLDI I. Imperat. jussu clausa & antiquissimo suo loco, quem hodieque tenet, restituta est. Liquet hoc tum ex ipsa, quam gerit, epigraphe, tum ex informatione, quam HOLSTIUS Architectorum Militarium Tribunus de ea pristino loco restituenda mense Decembri prioris anni dederat. Hanc ego autographam inspexi in Tabulario Consilii bellici. Ex his autem, quæ memoravi, factum, ut porta illa clausa, a populo antiqua Carinthiaca, altera autem recens iterum aperta, nova diceretur.

Porta illa, vulgo antiqua Carinthiaca, ea parte, qua urbem respicit Anno 1752. 15. Decembris vi globorum pulvere pyrio factorum, & ex improvise accensorum, cum totius urbis terrore versus Civitatem excussa est. Substituta est illi deinde alia vulgaris ex lateritio fornice: exterior tamen ejus pars, quæ suburbia respicit, hodie dum integra, sed muro obstructa est, &
ex

ex ponteac pomœriis, cum minori ostio pedites duntaxat admittente conspicitur.

Ducentis inde ad lævam passibus distat vere antiqua porta Carinthiaca, quæ aucta per OTTOCARUM urbe, Carinthiaca olim ad STOK IM EISEN abolita, huc promota est. Commonstrant hoc varii urbis typi, HIRSFoglianus, GEORGII BRUINS, ac ipsius FUHRMANNI de tempore LEOPOLDI Gloriosi.

Porta hæc Carinthiaca, rectius granaria, vel frumentaria dicitur a frumentis, quæ prope eandem, & in vico ejusdem nominis, cum olim, tum anno adhuc 1550. vendebantur. Mercatus hic nunc extra eandem portam eo loco, quem vulgo inde TRAIMMARKT vocant, celebratur; quin & hodie in vicino foro, quod novum appellant, farina ac legumina publico mercatu venalia habentur.

Edocet nos de hoc nomine Etymon reliquarum portarum, quibus omnibus vicinia nomen dedit. Confirmat HIRSFogl sua urbis Ichnographia, in qua plateam ac portam hanc KERNERSTRASS & KERNERTHOR appellat: quidquid sit de abusu vulgi voces passim adulterantis, aut de sensu eorum, qui a via Carnuntum, vel vero in Carinthiam nomenclaturam desumunt.

Inde rursus progrediendo venit ad portam balnearem antiquæ minori substitutam, vulgo STUBENTHOR, dictam a balneis meritoriis, quorum complura extra eam

variis titulis, ut *Canis*, *Cerva*, &c. constructa erant. Vox barbara *Stuben* in latino quoque sermone eo tempore usum obtinuit; unde etiam a GUIDONE Cardinali adhibita fuit in synodo VIENNÆ celebrata Anno 1267., decreto XI. contra Judæos: *Prohibemus insuper, ne stubas balneares, seu tabernas Christianorum frequentare, seu intrare præsumant.*

Procedentibus inde offert sese e regione domus ab albo bove dictæ, juxta Conservatorium Civitatis porta antiqua, tempore LEOPOLDI Gloriosi structa, quæ, ut supra meminimus, a vicinis ædibus Dominorum de PIRBER appellationem sortita est, & subinde vicino propugnaculo *Byberbastey* nomen fecit; meminit hujus portæ Chronica Australis ad annum 1276.

Inde, pone interiorem urbis murum digressis, alium in urbem aditum aperit porta a rubra turri nuncupata. Portæ huic triplex ad suburbia, & præterfluentem Danubium exitus respondet. Primus ferme e regione turris est, porta Piscatorum dictus. Alterum ad lævam præbet porta a vicino aggere SCHÄNZLTHOR appellata, alias *der obere fall*. Tertius dextrorsum euntes ad primum Danubii pontem deducit, vulgo *der untere fall*. Relicto primo Danubii ponte ulterius ad dextram procedentes excipit porta nova THERESIANA anno 1746. exstructa.

A rubra turri porro progressis obvia olim erat porta Salinaria, ab invento per eam sale nuncupata, vicina moderno Contubernio Militari; sed hæc post annum 1547. obstructa, anno 1759. abolita est. Hanc olim RICHARDI portam dictam fuisse FUHRMANNUS asserit; sed neque de hoc nomine apud ullum antiquorum Authorum, neque apud STEYERERUM in descriptione VIENNENSIVM portarum, neque in typo Hirsfogliano, neque in vetustis, quæ viderim scriptis, quidquam memoriæ proditur.

Quæ vero de Lapide illi portæ olim imposito ad fidem faciendam adducit FUHRMANNUS, nulla sunt. Vidi ego hunc Lapidem & loco suo affixum, & subinde depositum. Non ille aut RICHARDUM Regem, aut LEOPOLDUM VI. AUSTRIÆ Ducem; sed Telamones duos vexilla tenentes juxta AUSTRIÆ Principum, Provinciæ, & urbis scuta exhibet: quemadmodum & rubra turris consimiles alios, sed pictos refert. Recte hoc animadversum a Reverendiss. MARQUARDO HERGOTT; quidquid sibi CUSPINIANUS de Rege, vel Duce in eo lapide videre sit visus. Cætera antiquum plane monumentum est, ut patet aspicientibus, & ex ipsa epigraphe, quæ CUSPINIANI jam ætate oblitterata fuit, manifestum sit. Quando positum sit, mihi incertum; sub Habspurgicis certe: nam cauda pavonis galeæ imminens Habspurgicæ genti in usu erat, non Babenbergicæ.

Ulterius inde progressis occurrit porta nova sic compellata; quod portæ Werdanæ, seu Insulari, inde paulo magis remotæ substituta sit. Portam Giganteam, quæ urbem respicit, cum vicino Militum contubernio Civitas VIENNENSIS Anno 1746. construi fecit, quemadmodum Genius in parietis angulo scutis suis demonstrat.

Longo inde intervallo objicit se Porta Scotica, a finitimo Benedictinorum Scotorum Monasterio cognomen sortita. Portæ huic incumbibat quondam vastissima, & antiqua turris, quam egomet stantem etiamnum ante vidi, quam sub initium Regiminis CAROLI VI. Imp. in elegantem domum, quæ ejus portæ fornicis insiluit, converteretur.

Similibus antiquis, & vastæ molis turribus portæ quoque Carinthiaca, ac Stubensis olim defendebantur, quemadmodum videre est in delineatione urbis nostræ ab HIRSGLO Anno 1547. efformata; at subinde, cum ad hodiernæ Architectonicæ leges urbs muniretur, turres hæ solo æquatae sunt.

Aliæ veteres, aut magnæ portæ, quas videre est in murorum interiori ambitu, per cryptas fornicibus defensas ad proxima urbis propugnacula deducunt. Harum aliqua Xenodochium Civicum respiciens ad propugnaculum Carinthiacum aditum præbet: per alteram 50. inde passibus e sinistris distantem, ad officinam sulphurariam, quæ est ad pedem ejusdem propugnaculi, descenditur.

ditur. Tertia e regione Montis Pietatis ad propugnaculum, a fonte artificiali dictum, ascensum præstat. Quarta ingredientibus laboratorium armorum Cæsareorum in SEILERSTADT patet. Alia in ædibus ejus, qui Militari urbis præsidio imperat, ad interiora munimenti Brauniani quondam ducebat. Sexta in latere externo Evangelii Ecclesiæ ad Beatissimam Virginem Rotundam propugnaculum SAMBUCCI aditur. Per septimam, in angulo a porcis dicto in propugnaculum FIBRI intratur. Octava, quæ portæ novæ intra domus Custodiæ a militibus, & a gratia dictas adjacet, subitur propugnaculum novum. Nona in termino vici SALZGRIESS aditum præbet ad armamentarium navale inferius: decima in termino plateæ ab alto ponte compellatæ ad armamentarium superius. Undecima paucis passibus ad lævam remota, in via Cursorum, aditus patet ad armamentarium Cæsareum, & inde ad propugnaculum ab exilio nuncupatum. Postremam denique aula ipsa sibi vendicat, eaque propugnaculum, olim aulicum, hodie Hispaniense dictum conscenditur.

Memoriam, ut ita loquar, posthumam meretur porta illa triumphalis, per quam sedecim annis primus in aulam Cæsaream accessus erat. Priori humiliori substituta est anno 1712, eo plane tempore, quo CAROLUS VI. Coronæ accipiendæ, ac Comitiorum Pofonienfium causa, VIENNA aberat. Operis totius inventor

GUSTAVUS ADOLPHUS HERÆUS , structor JOANNES
LUCAS DE HILDEBRAND , ille Antiquarius , hic Ar-
chitectus Cæsareus. Moles tota ex quadris lapidibus
tres continebat portas , quarum media & maxima cur-
rus , utraque lateralis viatores admittebat. Portis in-
cumbibat latum ambulacrum , utrinque cancellis e lapi-
de munitum : cancellis urbem respicientibus super majori
porta insitit Atlas ingentem cœli globum , Imperii sym-
bolum fulciens humeris ; ex una parte Virgo columnæ
innixa , ex altera Hercules cum clava , Constantiam
& Fortitudinem , symbolum , & virtutes CAROLI VI.
exhibentes , quibus molem Imperii sustentat. Atlantis
basi inscriptum legebatur majusculis :

IMPERANTE

CÆS. AVG.

CAROLO VI.

PIO FE. VICTORE P. P.

PORTA PALATII

RENOVATA A. ER. CH.

MDCC. XII. IMP. I.

Infra Atlantem , inter Genios Belli & Pacis , scu-
tum Imperii biceps Aquila , in pectore initiales CARO-
LI Cæsaris literas , sese invicem complectentes ostentabat.

Fornicis lapidi medio Jani bifrontis facies , Provi-
dentia nota , insculpta erat.

Areæ

Areæ minoribus portis imminentes anaglypho opere referebant ex parte urbis, una abitum CAROLI in Hispaniam, sub schemate Argonautarum Vellus aureum quærentium, cum lemmate:

Sic patriam fugimus.

Altera Italiam Jasoni cum Vellere aureo redeunti gratulantem, cum epigraphe:

Quanta per æquora vectum accipio?

Tertia aulam respiciens, Barcinonem sole obscurato obsidione liberatam; adjecta Virgillii verba:

Tibi Signa dedit.

Sol nempe Eclipsim ea die passus, obscurandæ hostium gloriæ signum.

Quarta in area versus aulam visebatur Alcides ad suas columnas quiescens, tres tenens coronas laureas, totidem demonstrans victorias anno uno nempe 1710, a CAROLO in Hispania obtentas, ad Almenaram, Cæsar-Augustam, & Villam Vitiosam. Inscriptio:

Ter Victor in anno.

In cancellis quatuor trophæa aulam, duo urbem respiciebant.

Hæc

Hæc porta sublata est anno 1728, dum novum Cancellariæ, ut vocant, Imperialis Palatium confurgeret; ornant hoc quatuor Herculis labores molis immanis, opus LAURENTII MATIELLI: continuandi, si novam aula reliqua formam induerit. Antæus, Bufiris, leo Lybicus, & Minotaurus, Herculea manu subacti, cæteros præstolantur.

C A P U T XVIII.

De Turribus Viennensibus,munitioni urbis servientibus.

Pluribus olim turribus urbs nostra cincta fuit: mihi de notioribus duntaxat agere visum, aut quarum vestigia nostra etiam ætate supererant.

Vastæ molis turris, quam Scotensi portæ impositam meminimus, nostro ævo diruta est.

Consimilibus duabus turribus & Stubensem & Carinthiacam portam defensam fuisse ex Hirsfogliana urbis nostræ ichnographia cernitur, quas proin non nisi post annum 1547. dirutas oportuit.

Ex schemate eodem, quin solo oculorum intuitu patet, antiqui operis turrim, sed grandem stetisse a
tergo